

ζήτησις ἢ μελέτη, ποῦ γίνεται χωρὶς μίαν προκαταβολικὴν συμφωνίαν περὶ τῆς ἀκριβοῦς σημασίας καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ὁρισμοῦ ὄλων αὐτῶν τῶν λέξεων.

Πόσες φορές ὁμιλοῦμεν περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἠθικῆς, περὶ ἀγαθότητος καὶ περὶ ἀρετῆς, ὡσὰν νὰ ὑπῆρχε διὰ κάθε μία ἀπ' αὐτὰς τὶς λέξεις ἕνας ὁρισμὸς δι' ὅλους μας ὑποχρεωτικός.

Συζητήσεις ἀτελείωτοι διεξάγονται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ συγγραφαὶ περιώνυμοι βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος χωρὶς μίαν προκαταβολικὴν συμφωνίαν περὶ τῆς ἀκριβοῦς σημασίας καὶ τοῦ ἀκριβοῦς ὁρισμοῦ τῶν βασικωτέρων τοῦλάχιστον λέξεων.

Ἔτσι διαβάζουμε καὶ ἀκοῦμε περὶ ὕλισμοῦ, ἰδεαλισμοῦ ἢ πνευματισμοῦ, περὶ θρησκευτικῆς πίστεως καὶ χριστιανοσύνης, περὶ ἠθικῆς, περὶ ἀρετῆς, περὶ οὐσίας καὶ περὶ τελειότητος, περὶ θεῶν καὶ ἡμιθέων καὶ περὶ τόσων ἄλλων πραγμάτων, χωρὶς νὰ ἔχουμε σαφῆ ἰδέαν τί πρᾶγμα λέγεται ὑλικὸν καὶ τί ἄϋλον, τί σημαίνει χριστιανοσύνη καὶ τί ἀρετή, ἢ τί εἶναι δικαιοσύνη, ἀγαθότης καὶ τελειότης. Καταντᾷ ὁ καθένας μας νὰ ἐρμηνεύῃ τὶς διάφορες αὐτὰς λέξεις μὲ ἕνα δικό του τρόπο παίροντας στὴν τύχη μιὰ κάποια θέσι εἰς αὐτὴν τὴν βαβυλωνίαν τῶν αἰρετικῶν.

Οἱ περισσότεροι ἐξ ἡμῶν δεχόμεθα μὲ ἀπίστευτον ἀφέλειαν, ὅτι ὑλὴ καὶ ὑλικὸς κόσμος εἶναι πᾶν τὸ ὑποπίπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις, (ὅ,τι πιάνουμε στὰ χέρια μας, ὅ,τι ἀπτόμεθα) καὶ ἀντιθέτως ἄϋλια καὶ πνευματισμὸς πᾶν τὸ μὴ ὑποπίπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις μας. Αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἰδεαλιστικαὶ ἢ ἰδεοκρατικαὶ κοσμοθεωρίαι ἀνάγονται ἀβασανίστως καὶ ἐσπευσμένως εἰς τὰς ἀϋλους ὄντοτητας. Περ' ἕργως ὅμως ὑπάρχουν πολλὰ ὑλικά πράγματα μὴ ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ ἀντιθέτως πολλαὶ ἰδέαι μὲ ὑλιστικὸν περιεχόμενον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ περισσότερες λέξεις καὶ ἔννοιαι μοιάζει σὰν νὰ εἶναι σύνθετες καὶ νὰ περικλείουν ἐν ταῦτῳ κάτι ἀπὸ τὸ ὑλικὸν καὶ τὸ ἄϋλον, γιὰ νὰ ἔχη σοβαρότητα καὶ κῦρος οἰαδήποτε συζήτησις ἢ μελέτη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητήσουμε νὰ βροῦμε τὸ πρωτογενὲς ὑλικόν, εἰάν ὑπάρχη, τὰ πρωτογενῆ στοιχεῖα ποῦ ἴσως κρύβονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν λέξεων.

Εἶναι δι' ἡμᾶς ἀναντίρρητον πὼς ὅλη αὐτὴ ἡ ἀπεριόριστος ποικιλία λέξεων καὶ ἐννοιῶν κρύβει στὸ βάθος δύο μόνον ἀπλᾶ πράγματα πού, ἂν καὶ δὲν ἤμποροῦμε νὰ τὰ συλλάβουμε εἰς τὴν ἀληθινὴν τους φύσιν, ἤμποροῦμε ἴσως νὰ τὰ ἐκφράσουμε δι' ἑνὸς θετικοῦ καὶ ἑνὸς ἀρνητικοῦ συμβόλου : μὲ ἕνα (+) καὶ μὲ ἕνα (—).

Ἡ ἀπολύτως βεβαία καὶ σταθερὰ ἀφετηρία, τὸ ὀρθολογιστικὸν ἰδεῶδες, τὸ προαιώνιον αὐτὸ αἶτημα τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι

ζήτημα ἂν ὑφίσταται, ἀκριβῶς ἔξ αἰτίας ἑνὸς ἀντιφατικοῦ συνδυασμοῦ μέσα στὸ εἶναι μας δύο πρωταγενῶν στοιχείων, ἑνὸς θετικοῦ καὶ ἑνὸς ἀρνητικοῦ. Ἡ γενικὴ ἀμφιβολία ὑπῆρξεν ὡς γνωστὸν τὸ μέσον πού ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἀνεύρεσιν μιᾶς σταθερᾶς καὶ ἀκλονήτου ἀφετηρίας (Descartes) «εἰς πᾶσαν ἀμφιβολίαν ὑπολείπεται κάτι ἀπολύτως ἀναμφίβολον καὶ τὸ ἀναμφίβολον τοῦτο εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἀμφιβολία μου καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ὑπαρξίς ἐμοῦ τοῦ ἀμφιβάλλοντος. Ἡ ἀμφιβολία μου δὲ αὐτὴ, ἣτις εἶναι σκέψις καὶ νόησις, μοῦ ἀποκαλύπτει τὴν ὑπαρξίν μου». Οὕτω παράγεται τὸ περίφημον τοῦ Descartes ἀξίωμα: Νοῶ (σκέπτομαι) ἄρα ὑπάρχω (cogito ergo sum (je pense, donc je suis).

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὅπερ ὑπελήφθη ὡς μία σταθερωτάτη ἀφετηρία, δυναμένη νὰ ἀνταποκριθῆ πρὸς τὸ ὀρθολογιστικὸν ἰδεῶδες, ὡς παρέχουσα δηλ. τὴν ἐπιζητουμένην ἀκλόνητον ἀρχήν, καὶ τὸ περίφημον αὐτὸ ἀξίωμα τὸ «ἀμφιβάλλω δι' ὅλα, ἀλλ' ἀφοῦ ἀμφιβάλλω, σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω, τὸ cogito ergo sum» παρέχει φαινομενικὴν μόνον βεβαιότητα. Τὸ «ἀμφιβάλλω, ἄρα σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω» παρέχει τὴν βεβαιότητα μιᾶς σκεπτομένης ὑπάρξεως, ἀλλ' οἰαδήποτε νόησις καὶ οἰαδήποτε σκέψις εἶναι θέσις καὶ ἀρνησις τῆς θέσεως, εἶναι αἰτιότης καὶ αὐτεξούσιον μαζί, ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, + καὶ —, ναι καὶ ὄχι. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν φαινομενικὴν βεβαιότητα κρύπτεται ἡ ἀντίφασις τοῦ εἶναι καὶ δὲν εἶναι.

Τὸ cogito ergo sum παρέχει λοιπὸν τὴν βεβαιότητα μιᾶς ὑπάρξεως μὲ νόησιν ἀντιφατικὴν. Τὸ «ἀμφιβάλλω» μοῦ ἀποκαλύπτει τὴν ὑπαρξίν μου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντιφατικὴν φύσιν τῆς ὑπάρξεώς μου.

Διὰ βίου αἰχμάλωτοι τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτεξουσίου, οὔτε ἓνα βῆμα δὲν προχωροῦμε οἱ ταλαίπωροι στὴ ζωὴ, χωρὶς νὰ ὑποκλιθοῦμε εἰς τὶς δύο αὐτὲς κυρίαρχες καὶ παντοδύναμες ἀρχές.

Τί περίεργο νὰ πιστεύουμε ὅλοι κατὰ βάθος πὼς ἀπὸ μᾶς ἐξαρτᾶται νὰ ἀποφασίζουμε ἔτσι ἢ ἄλλοιῶς — νὰ ὀμιλοῦμε ὀλοένα περὶ σφαλμάτων ἰδικῶν μας καὶ τῶν ἄλλων — περὶ τῶν σχεδίων μας καὶ τῶν προθέσεών μας, ἀρνούμενοι τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἀσυναισθήτως τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος, τὴν ὁποίαν ἀρχὴν, ἐν τούτοις, μετὰ μίαν στιγμὴν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀνακαλέσωμεν καὶ νὰ ἀποδεχθῶμεν, φάσκοντες καὶ ἀντιφάσκοντες καὶ ἐπισημοποιοῦντες οὕτω παντοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀντιφατικὴν μας φύσιν.

Γιὰ σκεφθῆτέ το καλὰ τί ἐννοῦμε, ὅταν λέμε ἐπῆρα τὴν ἀπόφασιν γιὰ κάτι, ὅτι κατώρθωσα κάτι; Παρακολουθήσετε ἀναλυτικῶς τὸν περίπλοκον νοητικὸν μηχανισμόν, πού κρύπτεται κάτωθεν ὅλων αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεών μας.

Ἐκ τὸ ἕνα μέρος εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι τίποτε δὲν γεννιέται χωρὶς προϋπάρχουσαν αἰτίαν, καὶ τὴν ἐπομένην ἀκριβῶς στιγμὴν, ἀντιφάσκοντες πρὸς ἑαυτούς, καταπατοῦμε ἴσως ἀσυναισθητῶς τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος καὶ δεχόμεθα τὴν ἄνευ αἰτίων, τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίαν. Προσπαθήσετε νὰ ἐμβαθύνετε εἰς ὅλες αὐτὰς τὰς ἐκφράσεις μας, ποὺ σημαίνουν πρωτοβουλίαν, καὶ δὲν θὰ βραδύνετε νὰ ἐννοήσετε, πῶς μέσα σ' ὅλες αὐτὰς τὰς ἀνθρώπινες ἐκδηλώσεις κρύβεται μία ἔννοια ἀρνητικῆ τῆς αἰτιότητος.

Ἐπιμείνετε εἰς ὅλες αὐτὰς τὰς ἐκφράσεις, ἀπεφάσισα—κατώρθωσα ἢ ἕκαμα λάθος—γιὰ νὰ ἰδῆτε καὶ νὰ πεισθῆτε πόσο πολὺ περιφρονοῦμε κάθε στιγμὴ τὸ νόμο τῆς ἀνάγκης. Ἡ πρότασις π.χ. "ἕκαμα λάθος,, ποὺ χιλιάδες φορὲς καθ' ἑκάστην χρῆσιμαποιεῖται ἀπὸ ὅλους μας, σημαίνει κάτι ἀπίστευτον, σημαίνει πῶς δεχομαι σὰν αὐτονόητη καὶ ἀδιαφιλονίκητη τὴν δυνατότητα ποὺ ὑποτίθεται πῶς εἶχα νὰ πραγματοποιήσω κάτι ἄλλο, ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε· ἀλλ' ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους μία ἐσχάτη πλάνη, ἰσοδυναμεῖ μὲ κατάρριψιν τοῦ κυριαρχικοῦ κύρους τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν παραδοχὴν μιᾶς δημιουργίας ἄνευ προϋπαρχόντων αἰτίων.

Ποῦ ἄλλοῦ φτιάνονται τὰ καλούπια τῶν λέξεων παρὰ μέσα στὸ χωνευτήριον τοῦ νοῦ μας; Καὶ ἂν ἡ νόησις μας εἶναι ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεώς της ἀντιφατικῆ, ὅλες οἱ λέξεις καὶ φράσεις καὶ ὅλες οἱ ἔννοιαι πρέπει νὰ κρύβουνε κάτι ἀπὸ τὴν ἀντίφρασι, ἀπὸ τὸν θετικο-ἀρνητικὸ πυρῆνα τους. Ζητώντας τὸν πυρῆνα αὐτὸν βρισκόμαστε στὴν ἀνάγκη νὰ καταργήσουμε ὅλες τὰς λέξεις ἢ ἐπὶ τέλος στὴν ἀρχὴ νὰ περιορίσουμε τὸ μεγάλο αὐτὸ πλῆθος τῶν λέξεων, κάνοντας ἔτσι μιὰ προσπάθεια νὰ συλλάβουμε ἐκεῖνο ποὺ θὰ ὑπῆρχε, ἂν ἔλειπαν ὅλες οἱ λέξεις.

Μία ἀπὸ τὰς ὀλίγες λέξεις ποὺ μᾶς χρειάζεται στὴν ἀρχή, ἴσως ἡ σπουδαιότερη, εἶναι ἡ λέξις αἰτιότης ἢ ἀναγκαιότης. Σ' αὐτὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐμβαθύνουμε πολὺ καὶ νὰ συλλάβουμε τὸ βαθύτερον νόημά της, τὴν οὐσίαν αὐτῆς τῆς λέξεως, ποὺ φαίνεται νὰ κρύβεται μέσα εἰς ὅλες τὰς ἄλλας· μία ὁποιαδήποτε λέξις καὶ ἂν πάρει στὴν τύχη ἀπὸ τὸ μεγάλο πλῆθος ποὺ ὑπάρχει καὶ τὴν ἀναλύσετε μὲ προσοχή, θὰ μπορέσετε ἴσως νὰ ἀνακαλύψετε, ὅτι στὸ βάθος κρύπτεται ἡ ἔννοια τῆς ἀναγκαιότητος ἢ τὸ ἀρνητικὸν αὐτῆς ἢ συνηθέστερον καὶ τὰ δύο. Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀντιφατικὴν δυάδα φαίνεται νὰ ἔχουν προέλθει, ἀπὸ τὴν ἴδια πάντοτε ἀφετηρία γεννῶνται, ὅλα αὐτὰ τὰ ἑκατομμύρια τῶν λέξεων καὶ τῶν ἐννοιῶν. Ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος ἢ ἑτεροαρχίας καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς αὐταρχίας ἢ βουλευτικῆς ἐλευθερίας εἶναι τὸ δικέφαλον στέλεχος ποὺ ἐγέννησε ὅλες τὰς λέξεις καὶ τὰς φράσεις.

Τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ ἀποκαλύπτεται ὁμοίως μέσα εἰς τὸν λεγόμενον νόμον τῆς ἀνάγκης—μέσα εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναγκαιότητος—καὶ τὸ δεύτερον μέσα εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς ἔννοιᾶς αὐτῆς. Αὐτὰ τὰ δύο ἀπλᾶ πράγματα, τὸ θεϊκὸν καὶ τὸ ἀρνητικόν, κρύβονται κάτω ἀπὸ οἵανδήποτε λέξιν μεμιγμένα εἰς ἀπείρους ἀναλογίας. Αὐτὰ τὰ δύο μένουν ὡς ἀπόσταγμα μετὰ μίαν ὑποθετικὴν καταστροφὴν τοῦ συνόλου τῶν λέξεων.

Ὅλες αὐτὲς οἱ φανταχτερὲς καὶ χαριτωμένες κορασίδες εἶναι λοιπὸν χάρτινα δημιουργήματα φτιαγμένα ἀπὸ τὴν ἴδια οἰκοδομικὴ ὕλη. Δὲν ὑπάρχει ξεχωριστὸν ἀντίκρουσμα γιὰ κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὰς. Ἐνὰ πρᾶγμα, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ τὸ διατυπώσουμε μὲ μιὰ λέξιν, τὸ μπερδεύουμε μὲ χιλιάδας λέξεων.

Εἶναι μία στοιχειώδης ἀξιοπρέπεια καὶ μία στοιχειώδης ὑποχρέωσις ἀπέναντι στὴ νοημοσύνη τῶν ἀντικρυνῶν μας, νὰ ἀρχίζουμε κάθε συζήτησι μὲ ἓνα προκαταβολικὸ ξεκαθάρισμα ὅλων τῶν λέξεων, μὲ μιὰ ἐξονυχιστικὴ ἀνάλυσι τῆς σημασίας τῶν. Ἄρθρον πρῶτον—καὶ εἰσαγωγὴ οἵασδήποτε μελέτης—θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη καθιερωθῆ ἢ ἀκριβῆς σημασιολόγησις ὅλων τῶν λέξεων καὶ τῶν φιλοσοφικῶν ὄρων. Δὲν εἶναι δυνατὸν πάντοτε νὰ γνωρίζῃ ὁ ἀναγνώστης τὸν ἰδιαιτέρο τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἀντιλαμβανόμεθα κάθε μιὰ λέξιν ἀπὸ ἐκεῖνες ποῦ σὲ κάθε μας βῆμα ἀραδιάζουμε. Καμμία συζήτησις καὶ καμμία μελέτη δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀρχίξῃ ἐπάνω σὲ ἰδιωτικὰς προϋποθέσεις. Κάθε πολυβολισμὸς ποῦ γίνεται μὲ λέξεις "ἰδιωτικῆς σημασίας", ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς ὁμιλητάς, εἶναι ματαιοπονία καὶ ὀδηγεῖ τὸν ἀκροατὴ ἢ τὸν ἀναγνώστη εἰς ἀπόγνωσιν. Γι' αὐτὸ ἄλλη διέξοδος δὲν μένει παρὰ νὰ ὑποθέσουμε πὼς εἴμαστε ἄφωνα ὄντα καί, βαδίζοντας ἔτσι ἄφωνα, νὰ προσπαθήσουμε νὰ σκεφθοῦμε ἔτσι χωρὶς λέξεις ἔαν προχωρήσουμε ὑπάρχει τότε μόνον ἐλπίς νὰ βροῦμε τὴν ἄκρη.

Ἐάν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθοῦμε ὄντα τῆς ἰδίας μὲ ἡμᾶς νοημοσύνης, ἐστερημένα φωνητικῶν καὶ γραφικῶν ὀργάνων, μὴ χρησιμοποιοῦντα κατ' ἀκολουθίαν λέξεις, ποῖα θὰ ἦσαν τὰ συστατικὰ τοῦ γνωστικοῦ ὀργάνου τῶν ὄντων αὐτῶν; Μὲ τί εἶδους μέσα, σὰς ἐρωτῶμεν, θὰ ὀδηγοῦντο τὰ ὄντα αὐτὰ εἰς τὴν γνώσιν;

Τί ἀντίληψι θὰ εἶχαν τὰ ὄντα αὐτὰ γιὰ τὸν ἀντικειμενικὸν κόσμον καὶ διὰ τὸ ἴδιο τὸ εἶναι των χωρὶς τίς λέξεις; Θὰ εἶχαν ἴσως τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀριθμοῦ, τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου, τὴν ἔννοιαν τῆς ἀληθείας καὶ πλάνης; Θὰ ἤμπορούσαν νὰ ξεχωρίσουν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ μὴ ἐγὼ; Ἦν ἔννοιαν τοῦ ὑποκειμένου ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀντικειμένου; Ἦν ἔννοιαν τῆς αἰτιότητος ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς βουλευτικῆς ἐλευθερίας ὡς ἐννοίας ἀντιφατικῆς; Θὰ ἦσαν μπερδεμένα τὰ ὑποθετικῶς ἄφωνα αὐτὰ ὄντα μέσα εἰς τὰς χιλιάδας τῶν ἀφη-

ρημένων ἐννοιῶν, ὅπως ἡμεῖς, ἢ, ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὸ βαρὺ φορ-
τίον τόσων λέξεων, θὰ εἶχαν ἴσως ἀπλουστεύσει τὰ πάντα εἰς
δύο ἀντίθετα ἡμίση, εἰς τὸ ἀρνητικὸν καὶ τὸ θετικόν· καὶ μὲ
αὐτὰ τὰ δύο ἀπλᾶ καὶ πρωτογενῆ στοιχεῖα θὰ ἐδοκίμαζαν νὰ
κτίσουν τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ φιλοσοφικὸν τους οἰκοδόμημα ;
Θὰ ἤμποροῦσαν νὰ καθορίσουν ἐὰν τὸ λεγόμενον «ἐγώ», συν-
υφαίνεται μὲ τὴν σωματικὴν των ὑπόστασιν ἢ εἶναι κάτι ξεχω-
ριστὸν καὶ αὐτοτελές ; Θὰ ἤμποροῦσαν νὰ καθορίσουν ἐὰν τὸ
ἐγὼ εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἐννοιαν τῆς αἰτιότητος ἢ ἀντιθέτως
ὑπεράνω αὐτῆς ; Τὰ ὑποθετικὰ αὐτὰ ὄντια, τὰ ἐστερημένα φω-
νητικῶν καὶ γραφικῶν ὀργάνων, ἐὰν εἶχαν τὴν ἰκανότητα νὰ
σκέπτονται, ἢ σκέψις των θὰ εἶχε ὅπωςδῆποτε δύο ὄψεις, ὅπως
καὶ ἡ ἰδικὴ μας, τὴν θετικὴν καὶ τὴν ἀρνητικὴν. Τὴν μίαν ὄψιν
τῆς θετικῆς λογικῆς ἀναγκαιότητος καὶ τὴν ἀντίθετον τῆς ἀρ-
νητικῆς λογικῆς ἀναγκαιότητος. Μὲ τὴν θετικὴν λογικὴν ἀναγ-
καιότητα, ποὺ εἶναι περίπου ἡ ἴδια ἢ ἐννοια τῆς αἰτιότητος, ταυ-
τίζεται ὁλόκληρος ὁ ἀντικειμενικὸς ἢ σωματικὸς κόσμος, ὁ ἄλ-
λως λεγόμενος καὶ ὑλικὸς κόσμος μηδὲ τοῦ ἰδίου ἡμῶν σώματος
ἐξαιρουμένου· μὲ τὴν ἀρνητικὴν λογικὴν ἀναγκαιότητα ταυ-
τίζεται τὸ λεγόμενον ἐγὼ μας, τὸ ὅποῖον φαίνεται σὰν νὰ εὑ-
ρίσκειται ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου καὶ ἔξω πάσης ἐννοίας περὶ
αἰτιότητος, προικισμένον μὲ τὴν ὑπερνοητὴν ἰκανότητα νὰ κα-
ταλύη καὶ νὰ ἀγνοῇ τὴν αἰτιότητα.

Ἐπὶ τὴν ἢ νοημοσύνη τῶν φανταστικῶν αὐτῶν ὄντων, νομίζο-
μεν ὅτι θὰ ἐπήγαζε ἀπὸ τὴν ἐννοιαν τῆς αἰτιότητος καὶ ἀπὸ τὸ
ἀρνητικὸν αὐτῆς, τὴν μὴ αἰτιότητα, τῆς ὁποίας καθ' ὅλοκλη-
ρίαν ταυτόσημα εἶναι τὸ αὐτεξούσιον, ἢ βουλευτικὴ ἐλευθερία
καὶ ἡ ἀπροσδιοριστία. Ἀκριβῶς δὲ ὅλη ἡ γνῶσις τοῦ ἀνθρωπί-
νου γένους περὶ τοῦ κόσμου, διὰ μέσου ὄλων τῶν αἰώνων, πηγά-
ζει ἀληθῶς ἀπ' αὐτῆς τὴν ἀντίφασιν τῆς αἰτιότητος αὐτεξουσίου.
Αὐτὴ ἡ ἀντίφασιν εἶναι, τρόπον τινά, ὁ πυρὴν τῆς γνώσεως,
εἶναι ὁ πυρὴν τῆς διανοητικῆς μας ὑποστάσεως· ἂν καὶ τὸ ἕνα
σκέλος εἶναι ἀρνήσις τοῦ ἄλλου, εἴμεθα ἐν τούτοις ὑποτελεῖς εἰς
τις δύο αὐτὲς ἐννοιαι, τῶν ὁποίων ὁ βεβιασμένος συμβιβασμὸς
φαίνεται, ἂν σκεφθοῦμε βαθύτερα, ἀπαράδεκτος καὶ ὁμως γίνε-
ται δεκτὸς ἀπ' ὄλους μας σὰν κάτι αὐτονόητο. Καὶ τὸ ἕνα καὶ
τὸ ἄλλο, καὶ ἡ ἀναγκαιότης καὶ ἡ μὴ ἀναγκαιότης, εἶναι παν-
ανθρώπινα αἰτήματα.

Ἡ ἐννοια τῆς ἀναγκαιότητος, αὐτὴ ἢ ἐννοια περὶ σχέσεων
αὐστηρᾶς ἀναγκαιότητος, εἶναι ὁ λεγόμενος νόμος τῆς αἰτιότη-
τος, καὶ ὁ νόμος αὐτὸς εἶναι ὁ μέχρι χθὲς κυρίως καὶ κατὰ τὸ
φαινόμενον ἀποκλειστικῶς ὑποβαστάζων τὸ ἐπιστημονικὸν οἰ-
κοδόμημα. Ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος, ἴσον περισσότερον ἐπιστή-
μη, ἴσον περισσότερον ἐπιστημονικὸν "πνεῦμα",

Ἡ αἰτιότης εἶναι ἡ μεγάλη λεωφόρος τῆς ἐπιστήμης, τοῦ

λεγομένου ἐπιστημονισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνεται καὶ το κεφάλαιον τῶν προφητειῶν καὶ τῶν προγνώσεων.

Ἀκολουθώντας τῇ μεγάλῃ λεωφόρῳ τοῦ ἐπιστημονισμοῦ (τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος) ἐβεβαιώσαμε μέχρι χθὲς μὲ κάποια κατηγορηματικότητα, ὅτι, εἰάν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὸ παρόν, ὅλας τὰς ἀσυλλήπτους ἐκείνας αἰτιώδεις σχέσεις, αἷτινες δὲν εἶναι παρὰ σχέσεις αὐστηρᾶς ἀναγκαιότητος, θὰ ἠδυνάμεθα εὐχερῶς νὰ προβλέψωμεν τὸ μέλλον. Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ πρόβλεψις τοῦ μέλλοντος ὀφείλει τότε τὸ μέλλον νὰ εἶναι προκαθορισμένον; Ἀξίζει ἔνταῦθα νὰ σημειωθῇ ὡς ἐν παρόδῳ, ὅτι μικροπρογνώσεις μέλλοντος, εὐρίσκονται εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν καὶ ἐν ἀπείρῳ ἀριθμῷ εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν μας. Συνίστανται εἰς τὰς ἀπείρους ἐκείνας μικροπροβλέψεις ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὸν μηχανισμόν τῆς λεγομένης λογικῆς ἀναγκαιότητος. Ἀλλὰ καὶ προγνώσεις πολὺ σπουδαιότεραι καὶ δι' ἓνα μέλλον πολὺ μακρυνὸν θὰ ἦσαν καὶ εἶναι ἐν τινὶ μέτρῳ κατορθωταί, εἰάν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας τοὺς ἀπειροπληθεῖς ἐκείνους αἰτιώδεις συνειρημοίς.

«Μία διάνοια, ἔλεγεν ὁ Laplace, ἡ ὁποία εἰς μίαν στιγμὴν θὰ ἐγνώριζε ὅλας τὰς δυνάμεις, αἷτινες δροῦν εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἀμοιβαίας αἰτιώδεις σχέσεις αὐτῶν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ περιλάβῃ εἰς τὸν αὐτὸν τύπον καὶ νὰ προβλέψῃ τὰς κινήσεις τῶν ἀπείρως μεγάλων καὶ τῶν ἀπείρως μικρῶν σωμάτων ἐν τῇ φύσει, καὶ νὰ προβλέψῃ ἀκόμη καὶ τὴν μέλλουσαν συμπεριφορὰν τῶν ἀνθρώπων διὰ πάσης αἰωνιότητος. Τίποτε δὲν θὰ ἦτο ἀβέβαιον διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν διάνοιαν. Τὸ μέλλον ὅπως καὶ τὸ παρελθὸν θὰ ἦσαν παρόντα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς της».

Καὶ αὐτὰ ὅλα ἀποτελοῦν τὴν μίαν μονόπλευρον ὄψιν τοῦ κόσμου, τὴν αἰτιοκρατικὴν, τὴν ντετερμινιστικὴν ὑπάρχει καὶ ἡ ἀντίθετος ἄποψις, ἡ ἄποψις τῆς αὐταρχίας, ἡ ὄψις τοῦ κόσμου ποὺ περικλείεται εἰς τὰς ἐννοίας περὶ σκοπιμότητος καὶ αὐτεξουσίου, εἰς τὰς ἐννοίας τοῦ ἐγὼ ἢ τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐν γένει εἰς τὴν λεγομένην τελεολογικὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου. Τί εἶδους πράγμα ὅμως εἶναι αὕτη ἡ φαινομενικῶς καινούργια ἐννοία; Ἐ, λοιπόν, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ περιώνυμος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας ἀρχὴ τοῦ ἰντετερμινισμοῦ ἢ τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως ποὺ μᾶς χρησιμεύει συνήθως καὶ ὡς παράθυρο, γιὰ νὰ κυττάξουμε πρὸς τὰ ἔξω εἰς τὸν δρόμο τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς θεολογίας. Ἐὰν θέλετε νὰ τὴν συλλάβετε, δὲν ἔχετε παρὰ νὰ πάρετε τὸ ἀρνητικὸν τῆς ἐννοίας τῆς ἀναγκαιότητος, δὲν ἔχετε παρὰ νὰ ἀρνηθῆτε, ἔστω πρὸς στιγμὴν ὀλοσχερῶς, τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἐννοία εἶναι μία ἀφετηρία ἐξ ἴσου ἔγκυρος καὶ διὰ τὸν ἀπλοϊκὸν κατὰ διὰ τὸν μεγαλοφυῆ, ἱκανὴ νὰ θέσῃ

τὰ πάντα ἐν ἀμφιβόλῳ· εἶναι τὸ ἀρνητικὸν ἡμῶν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ κατανοηθῇ χωρὶς νὰ συλλάβουμε τὸ θετικὸν ἡμῶν.

Οὐδεὶς ἐκ τῶν θνητῶν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὴν καταπατήσῃ, διὰ νὰ στηριχθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἄλλην, διότι ἡ κάθε μία χωριστὰ εἶναι μὲν καὶ ἀρνησις, ἀλλὰ καὶ συνεξάρτημα τῆς ἄλλης. Ξεκινᾶμε ἀπὸ τὴν θετικο ἀρνητικὴ ἀντίφασιν, διότι ἀκριβῶς αὕτη εἶναι τὸ μητρικὸ πρόβλημα ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτῶνται ὅλα τὰ ἄλλα. Τὴν ἀντίφασιν αὕτην, τὴν ὁποῖαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος, παρὰ τὴν πολλάκις εὐρεῖαν των μάλιστα καὶ ἐνίοτε φιλοσοφικὴν των παιδευσιν, ἀντιπαρέργονται μὲ ἀπροσεξίαν, τὴν θεμελιακὴν αὕτην ἀντίφασιν θὰ ζητήσωμεν νὰ ἀποκαλύψωμεν ἐνώπιόν σας. Εἶναι τὸ ἀγνώστον κλειδί τῆς γνώσεως ποὺ βασανίζει τὸν ἄνθρωπον πρὸ πάσης αἰωνιότητος· εἶναι τὸ ἴδιον πρόβλημα ποὺ, κρυμμένον ὑπὸ μίαν νέαν προσωπιδίαν ὡς ἀρχὴ τοῦ ἀπροσδιορίστου, μᾶς ἔχει τελευταίως ἐμφανισθῆ πάλιν εἰς τὸ προσκηνίον καὶ μὲ τὴν πλαστικὴν του ταυτότητα ἔχει φέρει εἰς ἀμηχανίαν τοὺς κύκλους τῶν ἀτομικῶν Φυσικῶν. Χωρὶς τὴν πλήρη κατανόησιν τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν, αἰτιότητος καὶ αὐταρχίας, θὰ εἶναι ἀδύνατον λοιπὸν νὰ ἐννοήσετε τί εἶναι ἀλήθεια καὶ τί εἶναι γνώσις, δύο λέξεις ποὺ περικλείουν ὅλες τὶς ἄλλες καὶ ποὺ ἐξαρτῶνται κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς ἀντιφάσεως. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀλήθειας, ποὺ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ὁρολογίαν κυκλοφορεῖ μὲ πολλὰς ἄλλας ἐπωνυμίας, εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ χωρὶς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὑπαρχούσης ἀντιφάσεως μεταξὺ αἰτιότητος-αὐτεξουσίου.

Οἰαδήποτε γνώσις καὶ οἰαδήποτε ἀλήθεια, ἂν αὐτὰ τὰ δύο πράγματα ὑπάρχουν, εἶναι γέννημα τῆς ἀντιφάσεως, ἀλλ' ἡ ἀντίφασιν ἰσοδυναμεῖ μὲ ἀποδοχὴν καὶ ἀρνησιν τοῦ αὐτοῦ πράγματος καὶ οὕτω καθιστᾷ σχετικὴν ἢ ἀδύνατον οἰανδήποτε γνώσιν.

Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἅλ' αὕτην τὴν φύσιν τοῦ γνωστικοῦ μας ὄργάνου νὰ οἰκοδομοῦμε τὸν κόσμον ἐπάνω πρὸς τὰ δύο αὐτὰ βᾶθρα. Ἄλλ' ὅ,τι φτιάχνεται μὲ τὸ ἓνα γκρεμίζεται μὲ τὸ ἄλλο, ἀφοῦ τὸ ἓνα εἶναι ἀρνησις τοῦ ἄλλου καὶ ἔτσι ὁ πνευματικὸς μας κόσμος εὐρίσκεται μετέωρος εἰς τὸ κενόν. Ἐπάνω σὲ μίαν θετικο ἀρνητικὴν διχάλα εἶναι χτισμένη ἡ ἀνθρώπινη φύσις καὶ δὲν μᾶς εἶναι δυνατόν νὰ κρατήσουμε ἰσορροπίαν μόνον μὲ τὸ ἓνα σκέλος τῆς ἀντιφάσεως. Ὅλες λοιπὸν οἱ ἐννοιες, ποὺ κρύπτονται ὀπισθεν τῶν ἀναριθμῶν λέξεων ἐνὸς ὀλοκλήρου λεξικοῦ, ἔχουν ὡς πρωτογενῆ συστατικὰ τὸ + καὶ τὸ —, ἰσοδύναμα σύμβολα δύο ἀγνώστων πρωτογενῶν στοιχείων, ποὺ ἂν καὶ δὲν ἡμποροῦμε νὰ τὰ συλλάβουμε, τὰ ἐκφράζουμε ὅμως μὲ μίαν ἀπεριόριστον ποικιλίαν φράσεων καὶ ὄρων. Δύο ἀπ' αὐτούς, οἱ πλεον ἀντιπροσωπευτικοί, εἶναι οἱ ὄροι: Αἰτιότητος καὶ Ἐλευθε-

ρία βουλήσεως. Τὸ καθένα ὅμως ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο προϋποθέτει τὸ ἕτερον, ἂν καὶ εἶναι ἄρνησις αὐτοῦ. Δὲν ὑφίσταται τὸ θετικὸν χωρὶς τὸ ἀρνητικὸν καὶ ἀντιστρόφως τὸ ἀρνητικὸν χωρὶς τὸ θετικόν. Δὲν ὑφίσταται τὸ ὑποκείμενον χωρὶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ἀντικείμενον ὑφίσταται χωρὶς τὸ νοοῦν ὑποκείμενον.

Φαντασθῆτε μίαν κλίμακα μὲ ἀπείρους διαβαθμίσεις, εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς ὁποίας τοποθετοῦνται τὰ δύο σκέλη τῆς ἀντιφάσεως.

Ὅλαι αἱ ἐνδιάμεσοι βαθμίδες τῆς κλίμακος εἶναι μικταὶ βαθμίδες ὑποκρύπτουσαι τὴν διπλῆν ἔννοιαν τῆς αἰτιότητος καὶ τῆς μὴ αἰτιότητος εἰς διάφορον ποσοστιαίαν ἀναλογίαν. Μέσα εἰς τὴν οὕτω πῶς εἰκονιζομένην κλίμακα πρόκειται νὰ ζητήσωμεν τὴν ἐρμηνείαν ὅλων τῶν λέξεων καὶ τῶν φιλοσοφικῶν ὅρων.

Χωρὶς τὰς δύο αὐτὰς ἀντιφατικὰς ἔννοιαις, χωρὶς τὴν ἐντελῆ αὐτῶν κατανόησιν, εἶναι τελείως ἀδύνατος ἡ κατανόησις τῆς φιλοσοφίας τοῦ Kant, τὸ ἀξιολογώτερον μέρος τῆς ὁποίας συνοψίζεται εἰς τὴν συμβιβαστικὴν προσπάθειαν αὐτοῦ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν αἰτιότητος — αὐτεξουσίου, τὰς ὁποίας ἀποδέχεται εἰς μίαν κοινὴν συνύπαρξιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μία ἔννοια ἀποτελεῖ ἄρνησιν τῆς ἄλλης, καταντᾷ νὰ δεχόμεθα ὅτι ἓνα πρᾶγμα συγχρόνως εἶναι καὶ δὲν εἶναι. Π.χ. δεχόμεθα ὅτι τὸ $2 + 2 = 4$ κατὰ μίαν ἀναπόφευκτον λογικὴν ἀναγκαιότητα, καὶ συγχρόνως δεχόμεθα ὅτι $2 + 2$ ὄχι 4, ἀφοῦ δεχόμεθα βουλητικὴν ἐλευθερίαν, ἥτις δὲν εἶναι παρὰ ἄρνησις τῆς ἀναγκαιότητος, ἄρνησις τοῦ $2 + 2 = 4$.

Χωρὶς τὰς δύο αὐτὰς ἔννοιαις, αἰτιότητα-ἀπροσδιοριστίαν, εἶναι ἀδύνατος ἡ κατανόησις τῆς διαφορᾶς μεταξὺ αἰτιότητος καὶ ἀκολιμότητος, τοῦ διαφορικοῦ ὑποστρώματος μεταξὺ μηχανισμοῦ καὶ τελεότητος — πνευματισμοῦ καὶ ὕλισμοῦ — μονοθεϊσμοῦ-πανθεϊσμοῦ-ἀθεϊσμοῦ καὶ θεϊσμοῦ καὶ κατ' ἀναγκαίαν συνάρτησιν ἀδύνατος ἡ κατανόησις τοῦ κοσμογονικοῦ προβλήματος.

Χωρὶς τὴν πλήρη κατανόησιν τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν ἀναγκαιότητος — ἐλευθερίας, θὰ εἶναι ἀδύνατος ἡ κατανόησις τοῦ ἰσχύοντος αὐστηρῶς εἰς πάσας τὰς ἐπιστήμας νόμου τῆς αἰτιότητος, ἀδύνατος ἐπίσης ἡ κατανόησις τοῦ περὶ ἀναποφεύκτου εἰμαρμένου δόγματος (τῆς θεωρίας περὶ πεπωμένου, Determinisme) καὶ τοῦ συναφοῦς προβλήματος περὶ προφητειῶν καὶ προγνώσεων.

Χωρὶς τὴν πλήρη κατανόησιν τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν ἀναγκαιότητος-ἐλευθερίας, θὰ εἶναι ἀδύνατος ἡ κατανόησις τοῦ περὶ ἠθικῆς καὶ Αἰσθητικῆς κεφαλαίου τῆς Φιλοσοφίας, εἰάν δηλ. ὁ ἠθικὸς νόμος, ἡ συναίσθησις τοῦ ἠθικοῦ χρέους, ἀπορρέει ἐκ

τῆς ἀρχῆς τῆς ἀτομικῆς ὠφελιμότητος μὲ μίαν ἀναπόφευκτον ἀναγκαιότητα ἢ ἔχει ὑπερβατικὴν προέλευσιν καὶ προὔποθέτει ἐλευθερίαν βουλήσεως, καὶ ἐντεῦθεν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃτε τὴν ἐννοίαν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, τῶν προβλημάτων τῆς ψυχολογίας καὶ τὰς ὑπαρχούσας ἀντιγνομίας καὶ ἀναιθέσεις ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐρευνῇ· ἀδύνατος ἐπίτης ἢ κατανόησις τοῦ προβλήματος τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας.

Χωρὶς τὴν πλήρη κατανόησι τῶν δύο αὐτῶν ἀντιφατικῶν ἐννοιῶν θὰ εἶναι ἀδύνατος ἢ κατανόησις, εἰδικώτερον, τοῦ προβλήματος περὶ καταλογισμοῦ καὶ εὐθύνης τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, προβλήματος κολοσσιαίας σημασίας, ἀφοῦ ἐντεῦθεν ἐκ τῆς εὐθύνης (ἠθικοῦ χρέους) ἢ ἐκ τῆς βουλευτικῆς ἐλευθερίας ὁ Καπε συνάγει τὴν ὑπαρξιν ἐπιβιώσεως τοῦ ἐγὼ (Ἀθανασίας ψυχῆς) καὶ ἐνσυνειδήτου Δημιουργοῦ (Θεοῦ).

Τέλος χωρὶς τὴν πλήρη κατανόησι τῶν δύο αὐτῶν ἀντιφατικῶν ἐννοιῶν, εἶναι ἀδύνατος ἢ κατανόησις τῶν κατὰ τοὺς διαφόρους καιροὺς ἐπικρατούντων φιλοσοφικῶν ρευμάτων, ἅτινα φιλοσοφικὰ ρεύματα καὶ φιλοσοφικὰ συστήματα ἀπαξάπαντα, δὲν εἶναι παρὰ, οὕτως εἰπεῖν, παλινωδία καὶ ὕποκλίσεις, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο σκέλος τῆς προκειμένης ἀντιφάσεως.

Αὕτη ἢ ἀντίφασις μεταξὺ τῆς ἐννοίας περὶ αἰτιότητος καὶ τῆς ἐννοίας περὶ αὐτεξουσίου καὶ ἢ ἐντεῦθεν φιλοσοφικὴ διαμάχη, ἀν καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, κατέστη ἐκ νέου ἐπικαιρὸς, ἰδίως τὰ τελευταῖα 50 ἔτη, ἀφ' οὔτου ἢ μηχανιστικὴ ἀντίληψις, ἢ ἄλλως λεγομένη καὶ αἰτιοκρατικὴ, ἐπὶ τῆς ὁποίας, κατὰ τὸ φαινόμενον σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐθεμελιούντο ἐπὶ 300 καὶ πλέον ἔτη αἱ Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, αὕτη ἢ μηχανιστικὴ ἀντίληψις ἐσείσθη ὡς λέγεται ἐκ θεμελίων, θεωρηθεῖσα ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν πλήρη ἐρμηνείαν τοῦ ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου προκύπτοντος ἐνδοκόσμου. Ὁμαδικὴ ἐκ μέρους πολλῶν ἐπιστημόνων καὶ διανοητῶν ἀμφισβήτησις τοῦ κύρους τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος.

Ἡ μεγάλη καὶ θορυβώδης αὕτη ἀντιυλιστικὴ κίνησις, μὲ πρωτοπόρους πολλοὺς σημαίνοντας ἀτομικοὺς ἐπιστήμονας, δὲν ἀποτελεῖ κάτι νέον, εἶναι μία συνηθισμένη παλίνδρομος κίνησις, μία ὕποκλισις, (ténérence) ἐκ μέρους τοῦ γνωστικοῦ μας ὀργάνου πρὸς τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο σκέλη τῆς ἀντιφάσεως ἐπὶ τῆς ὁποίας τοῦτο θεμελιούται.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσευμε εἰς τὴν προσπάθειά μας γιὰ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὴν γνῶσι, ἀν δὲν δώσουμε τὴν μεγαλύτερα δυνατὴ ἐπεξήγησι εἰς εἰς δύο αὐτὰς ἐννοιαις, πού ἐκφράζονται μὲ τὶς λέξεις: ἀναγκαιότης καὶ ἐλευθερία ἢ αἰτιότης καὶ αὐτεξούσιον. Ὁ πλέον σύντομος δρόμος γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶναι ὁ δρόμος πού μᾶς ἀνοίγεται μὲ τὴν ὑποθετικὴν καταστροφὴν

τῶν λέξεων. Καλούμεθα λοιπὸν νὰ συλλέξουμε τὸ ἀπόσπασμα ποὺ θὰ μείνη ἔπειτα ἀπ' αὐτὸ τὸ ὀλοκαύτωμα. Ἔτσι μόνο θὰ ἀπλουστευθῆ ἡ ἀλήθεια καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὴ γνῶσι μπορεῖ νὰ γίνῃ συντομώτερος.

Ἀφαιρουμένων τῶν λέξεων, δύο πράγματα φαίνεται πὼς μένουν, ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα καὶ μόνον μετὰ τὸ ἀρνητικὸν του — ἡ αἰτιώδης ἐξάρτησις παντὸς φαινιμένου ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἱκανότης τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐνεργῆ καὶ νὰ ἐπιτυχῶν σκοποὺς παρὰ πᾶσαν αἰτιώδη ἐξάρτησιν. Μέσα ἐδῶ θὰ ἀνακαλύψετε τὰ δύο πρωτογενῆ στοιχεῖα, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν οἰκοδομικὴν ὕλην ὅλων τῶν λέξεων. Ὅλη ἡ ζωὴ μας, ὅλη ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία δὲν εἶναι παρὰ ἀφ' ἑνός μία συνεχῆς ἀναζητήσις τῆς αἰτίας (Ποῦ ὀφείλεται; τί φταίει; πὼς συνέβη αὐτό; αἰτιοκρατικὴ ἀντληψις) καὶ ἀφ' ἑτέρου μία συνεχῆς κατάστροφισις σχεδίων, λήψις ἀποφάσεων καὶ ἐπιδιώξις ἀντικειμενικῶν σκοπῶν, μία συνεχῆς μεταμέλεια καὶ μία ἀδιάκοπος ἀναγνώρισις σφαλμάτων (Ἐκαμα λάθος ἢ ἐκάματε λάθος, ἔπρεπε νὰ εἶχατε κάμει ἄλλιως, ἰδοὺ μερικὲς πολὺ συνηθισμένες ἐκφράσεις ἀπὸ τὴν καθημερινὴν μας ζωὴ). Ὅταν ὅμως ἀναγνωρίζετε διὰ τὸν ἑαυτὸν σας καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ὅτι ἐκάματε λάθος, αὐτὸ σημαίνει ὅτι αἰσθάνεσθε ἐξ ἴσου τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην νὰ δεχθῆτε σὰν κάτι αὐτοβέβαιον, ὅτι κάτι τὸ ὁποῖον ἔγινε, ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχε γίνῃ ἄλλῶς, ὅτι σεῖς εἶχατε τὴν δύναμιν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσετε καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. Ἀλλ' αὐτὸ ἰσοδυναμεῖ μετὰ ἀρνησιν τοῦ κύρους τῆς αἰτιότητος. Οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, καταλογίζοντας εἰς τὸν ἑαυτὸν μας καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λάθη, ἀπορρίπτουμε τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος καὶ δεχόμεθα ὅτι κάτι εἶναι δυνατόν νὰ προέλθῃ ἄνευ αἰτίας, ἢ ὅτι παρεμβαίνοντες ἔχουμε τὴν δύναμιν νὰ τροποποιήσωμε τὰ ἐκάστοτε αἰτιώδη συμπλέγματα, πράγμα ποὺ σημαίνει τὸ ἴδιο, κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος.

Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἡ ἔννοια αὕτη, ἐνῶ καταλύεται, ἐν ταῦτι καὶ δὲν εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατόν νὰ καταλυθῆ.

Ἡ ἔννοια τῆς αἰτιότητος δὲν σημαίνει ἀναγνώρισιν αἰτίων μόνον ἐξωτερικῶν, σημαίνει ἐξ ἴσου ἀναγνώρισιν καὶ αἰτίων ἐσωτερικῶν. Αὐτὰ δὲ ἀκριβῶς τὰ ἐσωτερικὰ αἷτια κατὰ τὴν μίαν, τὴν αἰτιοκρατικὴν ἀποψιν, εὐθύνονται δι' ὅλης μας τῆς ψυχικῆς ἐκδηλώσεως, σκέψεως, ἀποφάσεις καὶ πράξεις ἡμῶν. Ὁ διαχωρισμὸς ὅμως τῶν αἰτίων εἰς ἐσωτερικὰ καὶ εἰς ἐξωτερικὰ, μᾶς φέρει πολὺ πλησίον πρὸς τὸ ἐπίμαχον εἰς τὴν φιλοσοφίαν πρόβλημα, τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου· καὶ τὸ πρόβλημα αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἀντιφάσεως αἰτιότητος - αὐτεξουσίου. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀπισθεν τῆς λέξεως ὑποκειμενον, κρύπτεται ἡ μικτὴ ἔννοια τῆς αἰτιότητος - αὐτεξουσίου, σπανιώτερον δὲ ἡ καθαρὴ ἔννοια τοῦ αὐτεξουσίου : τῆς μὴ αἰ-

τιότητος (καθαρή ἔννοια ὑποκειμένου). Διὰ νὰ συλλάβωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ καθαροῦ ἐγὼ—τοῦ καθαροῦ ὑποκειμένου—δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ συλλάβωμεν τὸ ἀρνητικὸν τῆς ἀναγκαιότητος. Φαίνεται τότε ὅτι ὁλόκληρος ἡ σωματικὴ μας ὑπόστασις μεταχωρεῖ πρὸς τὸν ἀντικειμενικὸν κόσμον καὶ δὲν μένει διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ καθαροῦ ὑποκειμένου παρὰ τὸ μηδὲν—αὐτὸ τὸ περίεργον μηδὲν ὅμως, πρὸ λέγεται ἐγὼ καὶ αὐτεξούσιον, ἔχει τὴν ὑπερνοητὴν ἱκανότητα νὰ καταστρώνη σχέδια καὶ νὰ ἐπιτυχῆ ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς, νὰ καταλύη καὶ νὰ ἀγνοῇ τὴν αἰτιότητα καὶ νὰ ἐνεργῇ πέραν καὶ ὑπεράνω αὐτῆς. Συλλογισθῆτε πῶς συμβαίνει νὰ ὑπάρχη ριζωμένη μέσα μας αὕτη ἡ περίεργη πεποιθήσις, ὅτι ἔχομεν τὴν ἱκανότητα νὰ λαμβάνωμεν ἀποφάσεις. Πῶς συμβαίνει νὰ ἀναγνωρίζωμεν πάντοτε ἐκ τῶν ὑστέρων σφάλματα ἀποδεχόμενοι προφανῶς ὅτι αὐτὰ δὲν ἦσαν ἀναπόφευκτα ; Συλλογισθῆτε πόσο περίεργον εἶναι αὐτὸ νὰ μὴ μπορούμε ἐκ φύσεως νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν αἰτιότητα καὶ νὰ μὴ μπορούμε ἐπίσης ἐκ φύσεως νὰ μὴ τὴν ἀρνηθοῦμε.

Ἡ ἔννοια τοῦ ὑποκειμένου σπανιώτερον νοεῖται καθαρῆ, ὡς ἄκρατον αὐτεξούσιον, ὡς καθαρὸ ἐγὼ—συνηθέστερον περικλείει πολλὰς προσμίξεις ἐκ τῆς ἀντιφατικῆς ἐννοίας τοῦ μὴ ἐγὼ—τῆς αἰτιότητος, εἰς ἄλλοτε ἄλλην ἀναλογίαν. Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ σταθῇ περισσότερον ἀπὸ μίαν στιγμὴν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς σκέλους τῆς ἀντιφάσεως· κατ' ἀναλογίαν καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἀντικειμένου σπανιώτερον λαμβάνεται ἀμιγῆς ὡς καθαρὸ σὺν (+) καὶ συνηθέστερον μὲ πολλὰς προσμίξεις ἐκ τοῦ ἄλλου ἀντιφατικοῦ σκέλους. Ὑπάρχει ἓνας δεσμὸς συγγενείας μεταξὺ ὅλων τῶν λέξεων συνιστάμενος εἰς τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς κοινοῦ ἀντιφατικοῦ πυρῆνος. Ἐάν μία ὁποιαδήποτε λοιπὸν λέξι πάρετε καὶ τὴν ἀναλύσετε, θὰ μπορέσετε νὰ ἀνακαλύψετε ὅτι εἰς τὸ βάθος κρύπτεται ἡ ἔννοια τῆς ἀναγκαιότητος ἢ τὸ ἀρνητικὸν αὐτῆς, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὰ δύο. Πολύπλοκες καὶ σκοτεινὲς ἔννοιες ἀποβαίνουν οὕτω ἀπλοποιήσιμες. Τί μᾶς χρειάζονται χίλιες λέξεις διὰ τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ὅταν ζητᾶμε τὴν ἀλήθεια, καὶ αὕτη δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὑρεθῇ ἄλλοῦ, παρὰ μέσα εἰς τὸ ἀντιφατικὸν σύμπλεγμα αἰτιότητος—αὐτεξουσίου.

Ὁ Bacon ἀναφέρει ὅτι ἀναρίθμητες προλήψεις προέρχονται ἐκ τῶν λέξεων, αἵτινες ἀσκοῦσι τρομερὰν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἄνθρωποι, ἀκούοντες λέξεις, νομίζουσιν ὅτι αὗται ἐκφράζουσι πραγματικόν τι. Μηδὲν λέγουσαι λέξεις λαμβάνουσι βαθμιαίως ἀγοραίαν ἀξίαν, ὡς τὰ νομίσματα εἰς τὰ ὅποια ἡ ἐπίσημος σφραγὶς δίδει ἀγοραίαν ἀξίαν καὶ ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ γνῶσις τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων ἀντικαταστήσῃ τὴν ἀπλήν γνῶσιν λέξεων. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ οὐσία αὕτη δὲν εἶναι εὐπρόσιτος λόγῳ τῆς ἐπερχομένης συγχύσεως ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν λέξεων. Καλούμεθα λοιπὸν νὰ περιορίσουμε τίς

λέξεις εἰς ἓνα ἐλάχιστο ἄριθμὸν καὶ ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ τίς καταργήσουμε ἐξ ὀλοκλήρου.

Πρὸς τούτοις ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν φανταστικὴν εἰκόνα ἐνὸς κόσμου κατοικουμένου ἀπὸ ὄντα ἔστερημένα φωνητικῶν καὶ γραφικῶν ὀργάνων, ἀπὸ ὄντα μὴ γνωρίζοντα κατ' ἀκολουθίαν γραφὴν καὶ ὁμιλίαν, τῆς ἰδίας μὲ ἡμᾶς νοημοσύνης.

Εἶναι ἴσως εἰρωνεῖα νὰ προσπαθοῦμε νὰ μεταδώσουμε μὲ λέξεις τὴν οὐσίαν, ποὺ μένει μετὰ τὴν καταστροφὴ τῶν λέξεων. Ἔτσι ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἀλύπητο αὐτὸ ξεκαθάρισμα ὅλων τῶν λέξεων, δύο πράγματα φαίνεται πὼς θὰ ἔμεναν ὅπωςδήποτε, τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον, τὸ ἐγὼ καὶ τὸ μὴ ἐγὼ, ποὺ ἀντιπροσωπεύονται μὲ πολλὴν παραστατικότητά καὶ ἐκφραζονται ἐπιτυχῶς μὲ τὰ δύο ἀντιφατικὰ σύμβολα τὸ θετικὸν καὶ τὸ ἀρνητικόν, τὸ + καὶ τὸ —, τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως.

Γιὰ νὰ προχωρήσουμε, θὰ σταχυολογήσουμε ὀλίγες μόνον λέξεις, θὰ τίς μελετήσουμε μὲ προσοχή, καὶ ἔπειτα βαθμιαίως θὰ χωρήσουμε εἰς τὴν ἀνάλυσιν ὅλων τῶν λέξεων.

Θὰ διαλέξουμε ἀκριβῶς πρῶτα ἐκεῖνες, ποὺ εὐρίσκονται σὲ καθημερινὴ καὶ ἀδιάκοπη χρῆσιν καὶ χωρὶς τίς ὁποῖες δὲν εἶναι δυνατὴ οἰαδήποτε συννενοήσις μὲ τοὺς ὁμοίους μας.

Ἴδου λοιπὸν μερικῆς. (Αἰτιότης, αἷτιον καὶ ἀποτέλεσμα - Πέλησις καὶ ἐλευθερία—βεβαιότης καὶ πιθανότης—ἀλήθεια καὶ γνῶσις—πίστις καὶ πλάνη—ἀνάγκη, ἀξία, ὕλη καὶ πνεῦμα—ψυχὴ - ἐγὼ καὶ κόσμος—ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ὀρθὸς λόγος ἢ λογικὴ καὶ καθαρὸς λόγος—προσπάθεια - πρόθεσις - σκοπὸς ἀπόφασις - ἀπόδειξις - συμπέρασμα - προϋπόθεσις - ἐὰν - διατί - ἀφοῦ - ἐπειδὴ - πρέπει - ἄρα - ἐπομένως - συνεπῶς - δηλαδή - αὐτὸ τὸ ἐννοῶ - σεῖς τὸ ἐκαταλάβετε; Ποῦ ὀφείλεται; Ἴφται; Εἶμαι βέβαιος - σκέπτομαι - ἀμφιβάλλω, αἰσθάνομαι - εἶναι προφανές-εἶναι εὐλογον - θαῦμα - διαλεκτικὴ - διαίσθησις καὶ ἐνόρασις—(θεὸς καὶ ἄγνωστον - νοημοσύνη - ἐχεφροσύνη καὶ εὐφυΐα—νόησις καὶ βούλησις—φαινόμενον καὶ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ—εὐφυές - βλακῆδες καὶ παράλογον—βέβαιον - πιθανόν - ἀμφίβολον - σαφές - σοφὸν καλὸν καὶ κακὸν—εὐδαιμονία - ὀδύνη - τελειότης). Νά, λοιπὸν, μερικῆς ἀπὸ τίς πλέον βασικῆς λέξεις, ποὺ θὰ χρειαθοῦμε, ὅταν ἀρχίσουμε νὰ σκεπτόμεθα καὶ νὰ ζητᾶμε τὴν γνῶσιν, διαχωρίζοντας τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ τὸν ἀντικειμενικὸν κόσμον.

Ὅλες αὐτές, λοιπὸν, οἱ τρόπον τινὰ βασικῆς λέξεις, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὑπερβολή, καὶ ὀλόκληρον τὸ λεξικὸν ἐν τελευταίᾳ ἀναλίσει, φαίνεται ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποκατασταθοῦν εἰς δύο μόνον ἐννοίας, ἢ ἀκριβέστερον εἰς μίαν καὶ μόνην καὶ εἰς τὸ ἀρνητικὸν αὐτῆς.

Ἴδου ἡ μητρικὴ ἀντίφασις ἀναγκαιότητος-ἀπροσδιοριστίας τὴν ὁποῖαν καλούμεθα νὰ ἀποκρυπτογραφήσωμεν.

Δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν διάθεσίν μας ἓνα μέσον εὐ-
χερὲς καὶ ἀποτελεσματικὸν διὰ τὴν ἀποκρυπτογράφησιν, καὶ
αὐτὸ εἶναι ἡ ὑφ' ἡμῶν εἰκονιζομένη ἴγνωσιολογικὴ ἀντιφατικὴ
κλίμαξ,,.

Ἀπαράλλακτα καὶ ὅλη ἐκείνη ἡ πλουσία φιλοσοφικὴ ὄρο-
λογία, τὴν ἧποῖαν συναντᾷ τις ἀναγινώσκων τὰς ἱστορίας τῆς φι-
λοσοφίας, ἔχει ὡς ὑποκατάστατον τὴν ἰδίαν θετικο-ἀρνητικὴν
ἀντίφασιν αἰτιότητος-αὐτεξουσίου.

Ὡς ἐν παρόδῳ, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἀριθμὸν τινα
ἐκ τῶν ἐν χρήσει φιλοσοφικῶν ὄρων, τοὺς ὁποίους καὶ ἀντι-
γράφωμεν ἀπὸ τὰς διαφόρους εἰδικὰς μελέτας. Π.χ. (Ὁρθολο-
γισμὸς ἢ Ρασιοναλισμὸς - Ἐμπειριοκρατία καὶ Ἐμπειριοκριτικι-
σμὸς - Ἰδεαλισμὸς καὶ Θετικισμὸς - Αἰσθησιαρχικὴ γνωσιολογία - Ὑ-
λιστικὴ μεταφυσικὴ - Βουλευσιοκρατικὸς ρεαλισμὸς - Ἀθεϊστικὸς
ὄλισμὸς καὶ Ὀλοζωϊκὸς Πανθεϊσμὸς - Ἰδεοκρατία καὶ Ἰδεοκρατικὴ
φιλοσοφία - ὀρθὸς λόγος καὶ καθαρὸς λόγος - Μηχανοκρατικὴ ἢ
μηχανιστικὴ ἀντίληψις - παραγωγικὴ καὶ ἐπαγωγικὴ μέθοδος - Δια-
λεκτικὴ καὶ διαλεκτικὸς Ματεριαλισμὸς - Τελεολογισμὸς - τελεό-
της - Βιταλισμὸς καὶ ὄλοζωϊσμὸς - Μονισμὸς - Διαρχία - Διαρχικὴ
φιλοσοφία - Ὑλισμὸς καὶ Πνευματοκρατία - Σχολαστικισμὸς καὶ
φιλοσοφία τῶν σχολαστικῶν - Μυστικισμὸς - Φαινομεναλισμὸς-ἐσω-
τερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ Ἐμπειρία - Σκεπτικισμὸς - Πνευματισμὸς, ὕλη
καὶ Ὑλισμὸς - Ψυχὴ καὶ ψυχισμὸς - θεωρία περὶ καθολικῆς αὐλίας
ἢ Ἀνυλισμὸς - Ὑποκειμενικὸς ἰδανισμὸς - Θετικοφροσύνη - Πρα-
γματισμὸς - Ἠθικοκρατία - Διαφωτισμὸς - ὀνοματοκρατία (Nomini-
nalismus), Αἰσθησιαρχία (sensualismus), Ψυχοφυσικὸς παραλλ-
ληλισμὸς - Νεοκαντιανισμὸς - Λογικοκρατία - Ὀντολογισμὸς-ὄντο-
λογία καὶ ὄντολογικὸ πρόβλημα - Ἀπλοῦκὸς ἀντικειμενισμὸς καὶ
Ὑπερβατολογικὸς ὑποκειμενισμὸς - θεωρία τῆς καθαρῆς ἐμπειρίας ἢ
τῆς οὐδέτερης ὕλης - Ἰντελλεκτουαλισμὸς - Μονισμὸς - Νεορεαλισμὸς
Σολυψισμὸς - Ἐμπειριοκριτικισμὸς ἢ ριζικὸς ἐμπειρισμὸς - ἀντινομία
ἐτερονομία - αὐτονομία - νοούμενα καὶ νοητὰ πράγματα κλπ. κλπ.).

Ἄς πάρουμε λοιπὸν μία μία ἀπ' ὅλες τις ὡς ἄνω βασικὰς
λέξεις καὶ ἄς προσπαθῆσουμε νὰ τὴν ἀναλύσουμε. Ἐὰν ἐμβρα-
θύνουμε, δὲν θὰ βραδύνουμε νὰ ἐννοήσουμε ὅτι ἡ κάθε μία ἀπ'
ὅλες αὐτὲς τις λέξεις καὶ ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς φιλοσοφικοὺς
ὄρους εἰς τὸ βάθος ὑποκρύπτει ἢ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀναγκαιότη-
τος ἢ τὴν ἐννοίαν τῆς μὴ ἀναγκαιότητος (φιλοσοφικῆς ἐλευ-
θερίας), ἐνῶ οἱ περισσότερες λέξεις ὑποκρύπτουν καὶ τὶς δύο ἐν-
νοιες, εἶναι μιχτές.

Οἱ περισσότερες ἀπὸ τις λέξεις αὐτὲς κλείνουνε μέσα τοὺς
λοιπὸν συγχρόνως καὶ τὶς δύο ἐννοιες, τὸ (+) καὶ τὸ (-), τὴν
αἰτιότητα καὶ τὴν μὴ αἰτιότητα εἰς διάφορον ἀναλογίαν—εἶναι
μιχτές—ἐνῶ ἄλλες σχεδὸν μόνο τὴν μία, τὴν αἰτιότητα ἢ τὸ
ἀρνητικὸν αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ λέξις αἰτιότητος, πού λαμβά-

νεταί ὡς ὑπόδειγμα εἶναι ἀπλῶς συμβολικὴ κάποιας ἄλλης οὐσίας, πού κρύπτεται εἰς τὸ βάθος καὶ παραμένει ἀσύλληπτος, καὶ πού εἶναι πάντα τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο ἀντιφατικὰ ἡμίση τοῦ γνωσιολογικοῦ πυρῆνος. Ἄλλοτε ὅμως καὶ πολὺ συχνὰ καὶ ἡ λέξις αὕτη λαμβάνεται ὡς μικτή, ἰδίως ὅταν συνυφαίνεται μετὰ τῆς ἔννοιας τοῦ χρόνου. Οἱ περισσότερες λοιπὸν λέξεις ἢ σχεδὸν ὅλες λαμβάνονται ὡς μικτὲς μὲ μείζονα ἢ ἐλάσσονα ἀναλογίαν ἐκ τοῦ θετικοῦ ἢ τοῦ ἀρνητικοῦ στοιχείου. Αἱ λέξεις π.χ. γνῶσις - ἀλήθεια, ὅπως καὶ ἡ λέξις διαλεκτική, ἡ λέξις πρόπει, ἡ λέξις διαίσθησις εἶναι λέξεις ὀλοφάνερα μικτὲς, κλείνουνε μέσα τους καὶ τὰ δύο ἀντιφατικὰ σκέλη εἰς ἄλλοτε ἄλλην ἀναλογίαν.

Αἱ λέξεις προσπάθεια - πρόθεσις - σκοπός, ἡ λέξις ἀπόφασις, ἡ λέξις θαῦμα, ἡ λέξις πνεῦμα, αἱ λέξεις μεταφυσικῶς καὶ ὑπερβατικῶς κλείνουνε μέσα τους μόνον ἢ περισσότερον τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως - τῆς μὴ αἰτιότητος, ἐνῶ αἱ λέξεις ὕλη - αἷτιον - ἀποτέλεσμα - ἀπόδειξις - συμπέρασμα - προὑπόθεσις, αἱ λέξεις εἶν - διατί - διότι - ἀφοῦ - ἐπειδὴ - ἄρα - ἐπομένως - συνεπῶς - δηλαδή, κλείνουνε μέσα τους ἀναλόγως, σχεδὸν μόνον ἢ περισσότερον τὴν ἔννοιαν τῆς αἰτιότητος ἢ ἀναγκαιότητος. Εἶναι ὅμως δυνατόν, καὶ αὐτὸ πλέον συχνὰ παρτηρεῖται, μία καὶ ἡ αὕτη λέξις νὰ λαμβάνεται ὑπὸ τινων μὲ μίαν καὶ μόνην ἔννοιαν, τὴν θετικὴν ἢ τὴν ἀρνητικὴν, ἐνῶ ὑπὸ ἄλλων νὰ λαμβάνεται ὡς μικτὴ λέξις μὲ τὴν διπλὴν ἔννοιαν καὶ μὲ μίαν ποσοστιαίαν συμμετοχὴν ἐκ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἔννοιας, ἄλλοτε ἄλλην. Μικταὶ λέξεις εἶναι κατὰ βάθος καὶ αἱ λέξεις βούλησις καὶ νόησις.

Ὡς βούλησις νοεῖται ἄλλοτε ἡ ῥοπή, ὁ ἐξ ἀνάγκης μηχανισμὸς διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπέρχεται κάτι, πολλάκις αὕτη ἡ ἔννοια τῆς αἰτιώδους ἀλληλουχίας, ἡ ἔννοια τῆς ἀναγκαιότητος, τὸ λεγόμενον ὀρμέφυτον, ἢ ἀντιθέτως, μὲ τὴν αὐτὴν λέξιν νοεῖται ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως, ἣτις ἰσοῦται μὲ ἀρνησιν αὐτῆς τῆς αἰτιώδους ἀλληλουχίας. Καὶ ἡ λέξις νόησις ἢ κατανόησις εἶναι ἐπίσης μικτή. Τί σημαίνει νοῶ; Νοῶ σημαίνει ὅτι ἀποδέχομαι κάτι ὅτι εἶναι κατ' ἀνάγκην ἔτσι καὶ ὄχι ἄλλῶς· νοῶ σημαίνει ὅτι ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν συνείδησίν του, ὅτι ἓνα πρᾶγμα εἶναι ἔτσι. Ἀλλὰ πῶς ἔτσι; Κατὰ δύο τρόπους εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς τὴν συνείδησίν μου ἓνα πρᾶγμα, ἢ ὡς προῖον αἰτιώδους ἀλληλουχίας, ἢ ἀντιθέτως ὡς προῖον ἐλευθέρως βουλητικῆς ἐνεργείας (μὴ αἰτιώδους ἀλληλουχίας, μὴ ἀναγκαιότητος).

Εἶναι ἀκατανόητον τὸ πῶς ὁ ἄνθρωπος συναισθάνεται ὡς ἀφ' ἑαυτῶν φανερὰ καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν ἐξάρτησίν του ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐνεργειῶν τῆς φύσεως, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν αὐτοτέλειαν αὐτοῦ, δυναμένου νὰ δοῦ καὶ νὰ ἐπιτυχάνῃ ἀντικειμενικοὺς σκοπούς, νὰ ἀντιτίθεται ἢ νὰ ἀγνοῇ τὰς διαρκούσας αἰτιώδεις ἀλληλουχίας καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀκατανόη-

σίαν ἀναπηδᾶ ἀκριβῶς ἢ νόησίς μας. Φαίνεται πὼς δὲν εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατὸν νὰ ἀπαρνηθῶμεν ὀλοσχερῶς τὴν μίαν ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἀντιφατικὰς ἐννοίας, διὸ καὶ λαμβάνομεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ σχεδὸν πάντοτε, ἐνδιάμεσον συμβιβαστικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀπόψεων.

Ἐπάνω στὴν ἀντιφατικὴ αὐτὴ βίασι θὰ τοποθετηθοῦν καὶ θὰ ἐρευνηθοῦν ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα.

Τὸ περίφημον, εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὄντολογικὸν πρόβλημα, δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ πρόβλημα τῆς Γνώσεως, ὑπὸ μίαν διάφορον ἐπωνυμίαν, καὶ αὐτὸ ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει δὲν εἶναι, παρὰ πρόβλημα αἰτιότητος αὐτεξουσίου, πρόβλημα θεϊκο-ἀρνητικοῦ πρωτογενοῦς στοιχείου. Ὀντολογία καὶ ὄντολογικὸν πρόβλημα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ἐρώτημα, εἰ μὲσα στὴν ἐννοία τοῦ ὄντος περικλείονται καὶ οἱ δύο ὅροι τῆς γνωστικῆς σχέσεως ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ἢ μόνον ὁ ἓνας. Ὀντολογικὸν πρόβλημα εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς Ἀλήθειας, τὸ πρόβλημα τῆς Γνώσεως, ἀφοῦ οἵαδήποτε γνῶσις καὶ οἵαδήποτε ἀλήθεια προϋποθέτουν ἀφ' ἑνὸς τὸ νοοῦν ὑποκείμενον, τὸ γνωστικὸν ὄργανον, τὸ ὄν ποὺ συλλαμβάνει καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀντικείμενον ποὺ συλλαμβάνεται, ποὺ καὶ αὐτὸ ἐπίσης εἶναι ὄν.

«Φαίνεται πὼς ἡ γνώση, ὅπωςδὴποτε καὶ ἂν ὀρισθῇ, εἶναι ὄχι μόνον μιὰ ὀρισμένη σύλληψη τοῦ ὄντος, ἀλλὰ καὶ ἡ σύλληψη τοῦ ὄντος πάλιν ἀπὸ ἓνα ὄν. Προϋπόθεση τῆς κυρίως γνωστικῆς ἐνέργειας εἶναι ἓνα γεγονός ἀπὸ τὰ σημαντικότερα (ἴσως τὸ πιὸ σημαντικό τοῦ πνευματικοῦ βίου), ὁ διαχωρισμὸς καὶ τὸ ἀντίκρισμα ὑποκειμένου ποὺ συλλαμβάνει καὶ ἀντικειμένου ποὺ συλλαμβάνεται, συνείδησης καὶ πραγματικότητος, ἐγὼ τοῦ κόσμου· μὲ ἄλλες λέξεις: ἐνὸς κάποιου ἔσω καὶ ἐνὸς κάποιου ἔξω. Χωρὶς αὐτὴ τὴν ἀντιδιαστολὴν Γνώση δὲν ὑπάρχει· γιατί Γνώση εἶναι πάντα μιὰ κάποια ἔξοδος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας. Καὶ στὸ φαινόμενον τῆς αὐτογνωσίας προϋπόθεση εἶναι ὁ διαχωρισμὸς καὶ τὸ ἀντίκρισμα τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω. Καὶ στὴν αὐτογνωσίᾳ γίνεται κάποιος διχασμὸς, ἓνα ὀρισμένο μέρος τῆς προσωπικότητός μας ἀνιχνεύει, ἀναλύει, γνωρίζει ἓνα ἄλλο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας». Γνωσιολογία (Παπανούτσου).

Τὸ ὄντολογικὸν πρόβλημα λοιπὸν κατὰ κύριον λόγον συνίσταται εἰς τὸ ἐρώτημα, εἰ μὲσα στὴν ἐννοία τοῦ ὄντος περικλείη καὶ τοὺς δύο ὅρους τῆς γνωστικῆς σχέσεως, ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ἢ μόνον τὸν ἓνα.

Ἔτσι ἀρχίζουν οἱ ἀτέλειωτες συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὴν ὄντολογία, ποὺ στὴν οὐσία δὲν εἶναι παρὰ συζητήσεις καὶ παιγνιδίσματα γύρω ἀπὸ τὴν δύο ἐννοίας ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου—ἐγὼ καὶ μὴ ἐγὼ—αἰτιότητος-αὐτεξουσίου, ἀκριβῶς δὲ αὐτὰ τὰ δύο, συμβολίζουν τὰ ἀναζητούμενα πρωτογενῆ στοιχεῖα, τὸ